ÇINARALTI

Sayı : 57

Kuru 15

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUA

BU SAYIDAKİLER:

Türkiye Cümhuriyeti ..... Orhan Seyfi Orhon
Halk ve güzideler ..... Ziya Gökalp
Milli ekonomi ..... Peyami Safa
Yüksek kültür ..... Dr. M. Hakkı Akansel
Hınç (şiir) ..... Edip Ayel
Delhiden Üsküdara ..... Barkın
Mezopotamyanın bekçisi Mardin ..... R. Yalgın
Çiçi Yabgu ..... Nejdet Sançar
Eski Türklerde isim verme âdeti ..... Hüseyin Namık Orkun
Göç (milli roman) ..... Yusuf Ziya Ortaç
ve güzel şiirler — Yeni neşriyat

MİLLİYET DERGİLERİ

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

29
İLKTEŞRİN

Bütün milletin talihini güldüren Türkün bu en büyük bayramında bir MİLLÎ PIYANGO ile siz de talihinizi deneyiniz

PUDRALAR MODASINDA

Yeni ve fevkalâde bir

TEBEDDÜL

Mübalâğalı gayri tabiî "Makyaj„ kalmadı.

Cilde sürülecek gayri mer'i yeni bir pudra, tabiî bir güzellik verir.

Parisin şık kadınları, yeni bir moda icat etmişlerdir. Bütün gün sabit duran ve hiç parlaklık izi bırakmayan, bir gül teni veren yeni bir pudra bulmuşlardır.

Bunun sırrı: İpekli elekten üç defa geçirilmiş en saf ve en ince pudrayı iki defa krema köpüğü ile karıştırılması usulü ile izah edilebilir. Fransız kimyagerlerinin senelerce araştırmaları neticesinde elde edilen bu usul, Tokalon müessesesinin inhisarı altındadır. Bu yeni Tokalon pudrası, artık parlak burunlara ve yağlı ciltlere ebediyen son vermiştir. Cildinize, sekiz saat zarfında "Mat„ duran nefis ve güzel bir renk verir. Rüzgârda ve yağmurda ve hattâ terlemede cildinizi parlak göstermez. "Fini Mat„ Tokalon pudrasını kullanırsanız simanıza bir gül yaprağının tazeliğini ve güzelliğini bahşeder, sevimliliğinizi ve cazibenizi bir kat daha arttırırsınız. On muhtelif ve yeni cazip renkte olan Tokalon pudrasından birini intihap ediniz.

Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
ORHAN SEYFİ ORHON

Basıldığı yer:
Cumhuriyet Matbaası — İstanbul

T. İŞ BANKASI

Küçük Tasarruf Hesapları

1942 İKRAMİYE PLÂNI

KEŞİDELER : 2 Şubat, 4 Mayıs, 3 Ağustos, 2 İkinciteşrin tarihlerinde yapılır.

1942 İKRAMİYELERİ

1	adet	2000	Liralık	= 2000 —	Lira
3	»	1000	»	= 3000.—	»
2	»	750	»	= 1500.—	»
3	»	500	»	= 1500.—	»
10	»	250	»	= 2500.—	»
40	»	100	»	= 4000.—	»
50	»	50	»	= 2500.—	»
200	»	25	»	= 5000.—	»
200	»	10	»	= 2000.—	»

Türkiye İş Bankasına para yatırmakla yalnız para biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda talihinizi de denemiş olursunuz.

Türkiye Cümhuriyeti

Ziraat Bankası

Kuruluş tarihi: 1888. — Sermayesi 100,000,000 Türk lirası. Şube ve ajans adedi: 265.

Ziraî ve ticarî her nevi banka muameleleri.

Para biriktirenlere 28.800 lira ikramiye veriyor

Ziraat Bankasında kumbaralı ve vadesiz tasarruf hesaplarında en az 5 lirası bulunanlara senede 4 defa çekilecek kur'a ile aşağıdaki plâna göre ikramiyeler dağıtılacaktır.

4	adet	1,000	liralık	4,000	lira	100	adet 50 liralık	5,000
4	»	500	»	2,000	»	120	» 40	» 4,800
4	»	250	»	1,000	»			
40	»	100	»	4,000	»	160	» 20	» 3,200

DİKKAT : Hesaplarındaki para bir sene içinde 50 liradan aşağı düşmeyenlere ikramiye çıktığı takdirde 20 fazlasile verilecektir

Kuralar senede 4 defa 11 Eylül, 11 Birinciteşrin, 11 Mart ve 11 Haziran tarihinde çekilecektir

RADYOLİN

Sabah, Öğle, Akşam

Her yemekten sonra günde üç defa muntazaman dişlerinizi RADYOLİN ile fırçalayınız

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

S. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR

HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228

REÇETE İLE SATILIR

Yeni neşriyat:

ÇAM KOKUSU

Yazan: Tacettin Demirok

Şiir mecmuası. 48 sahife. 50 kuruş. Basıldığı yer: İstanbul, Aydınlık matbaası, 1942.

Genç muharririn nazım ve nesir parçalarını taşıyan bu küçük kitap, belli ki bir heveskârlığın eseridir. Kitapta, nazım, serbes nazım ve bir kaç tane nesir parçası var. Belki ileride pek değerli bir şahsiyet olacak muharrir, henüz ilk tecrübe devrini aşmamıştır. Şiirler, olgunlaşmamış, şeklini bulamamış, çocuk duygulardır. Şüphesiz, her büyük şairin hayatında bu devir vardır. Fakat bu yarınki sanatkârın asla inşa edilmiyecek tarafıdır. Böyle küçük neşir heveslerine kapılıp kitapcıklar çıkarmak hiç bir şey temin etmez. Bir iki sene sonra — eğer edebiyatta kalmak isterse — bu eserine baktığı zaman kendisi de kızararak gülümsiyecektir. Tanınmak arzusu insanı iter. Fakat bir nefis muhasebesi buna mâni olur. Bunu yapamıyanlar, sonra bunu nasıl unutturacaklarını düşünürler. Genç muharrir, belki bu sözlerimizden hoşlanmıyacak, bizi dost sanmıyacaktır. Fakat bir kaç sene sonra kendisini koruduğumuzu anlıyacaktır. Tevsiyemiz şudur: Okumak ve yazmak, fakat şimdilik asla neşretmemek!

●

TÜRK YURDU

On beş günde bir çıkan bu halis türkçü mecmuanın üçüncü sayısı pek güzel, pek faydalı münderecatla çıktı. Okuyucularımıza tavsiye ederiz.

●

Asrî Kerem

Yazan :

Orhan Seyfi ORHON

Mizahî destan

Fiatı 50 kuruş

Satıldığı yer :

İstanbul Ankara caddesi Gayret Kitabevi

Vecizeler

★ Türk vatanı bölünmez bir tündür.

★ Milli iktisadı Cümhuriyet rattı.

★ Türk topraklarında, Türk larında, Türk göklerinde, Türk b rağı.

★ İnandılar, döğüştüler, kaz dılar... Bıraktıkları emanetin nöbçisiyiz.

★ Türk inkılâbı Türkündür.

★ Birinci hakkın yaşamak, ödevin yaşatmaktır.

★ Büyük millet, büyük insan tiştirendir.

★ Ne mutlu Türküm diyene!

★ Vatan borcu çalışma ile öd nir.

★ Türk ordusu düşmana düşn barışa dosttur.

★ Tembel adam, iyi vatandaş ğildir.

★ Dün bugünümüze imrenir bugün yarınımıza imrenecek.

★ Her fabrika bir kale.

★ Yarım iş bilmeyiz.

ÇINARALTI

Okuyucularına Cümhuriyet bayramı sevinçle kutlular.

Okuyucularımıza :

Çınaraltı Koleksiyonu

İkinci cildi çıktı

Fiati :

İstanbul için 410 Kuruş

Taşra için 425 »

Çınaraltı'nın 27 den 52 inci numaraya kadar altı aylık nüshasının koleksiyonu güzel bir cilt halinde yaptırılmıştır. Sayısı pek az olan bu koleksiyonu edinmek istiyenlerin şimdiden acele etmelerini tavsiye ederiz.

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 57 — Cumartesi 24 Birincitešrin 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI.

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krs. — Cilt : 3

Türkiye Cümhuriyeti

Yazan: Orhan Seyfi ROHON

İnkılâpçılık fikrile de olsa Türkiye Cümhuriyeti hükûmetini, hâlâ bir ihtilâl hükûmeti gibi karşılamayı doğru bulmuyorum. Her yıl dönümünde bundan bahsedilirken, mutat veçhile, diye inkılâplar sayıp dökmenin çok faydalı olduğuna kani değilim. Bence, Cümhuriyet hükûmetinin övülecek daha güzel tarafları var.

Artık, o, inkılâpçı bir zümreye dayanan bir hükûmet değil, millî bir hükûmettir. Yenilikler diye sayılıp dökülen bütün o şeylerin hepsi hayatımızın zaruretleri arasına girdi. Millî bünyemizin gelişmesi icaplarıdır.

İnkılâp kadını değil, Türk kadınıdır. İnkılâp genci değil, Türk gencidir. İnkılâp hükûmeti değil, Türk hükûmetidir. Yeni kültür, yeni kanun, yeni müessese, yeni teşkilât değil, millî kültür, millî kanun, millî müessese, millî teşkilâttır.

Cümhuriyetin kaç yaşına bastığını hesaplıyorum. Bana, o, en eski hükûmetlerle yaşıt görünüyor. Ananesi, mefahiri, kahramanları, destanları, masalları var. İnönü'nün, Sakaryanın, Afyonun, Kosovadan, Niğeboludan, Mohaçtan farkı nedir? İstanbulun birinci fethi ile ikincisi arasındaki mesafeyi ancak kronoloji bilginleri ölçebilir. Ben onu, aynı hazla, aynı heyecanla, aynı gururla okur ve hatırlarım.

Cümhuriyet hükûmetinin, bütün gelip geçen Türk hükûmetlerine üstünlüğü Türk milletinin öz malı, asıl Türk hükûmeti oluşudur. Osmanlılar, Selçüklüler, Harzemliler, Karahanlılar bir takım Türk boylarının veya Türk ailelerinin hükûmetleriydi.

Öz Türk hükûmeti, Türkiye Cümhuriyet hükûmetidir. Onun için, her yıl dönümünde, Türk milleti gibi ebedî olduğuna hiç şüphe etmediğim, Türkiyè Cümhuriyetini bütün varlığımla kutlar ve selâmlarım!

Orhan Seyfi ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Halk ve Güzideler

Yazan **Ziya GÖKALP** (*)

Halk kelimesi, iki suretle müstameldir: Evvelâ milletlerin heyeti mecmuası, bir de halka rehberlik edenler, bunlar ayrı bir nam alırlar. Meselâ burada halk ve güzideler denilince ayrı iki şey gibi görünürse de yine onlar da halktır. Fakat bu güzidelerin, rehberlik etmesi ancak demokrasi devrine mahsustur: Milletler demokrat olmayınca, halka rehberlik edenlere başka nam veriliyordu. Meselâ: Kavim devrinde: nesil bir Han itibarile asil olurdu. Akkemikler, Karakemikler gibi. Akkemikler, nisbet itibarile asil addolunur ve bunlar yurdu idare ederler, kurultay onlara aitti. Hükûmetin idaresi, zümanda heyeti hep bunlardandı. İslâmiyet devrinde Araplar Akkemikler, diğer müslüman kavimler ise Karakemiklerdi. Romalılarda Pilep - Karakemik, Patriçi'ler - Akkemikti. Ümmet devrinde asaleti nesebiyenin hükmü yoktu. O zamanlar yalnız ferdi mevkiler vardı. Dini memuriyetleri itibarile mevki sahiplerine havas diyorlardı. Halbuki millet devrinde güzideler diye yeni bir sınıf teşekkül eder ki, asil namına müstahak olan bunlardır. Güzideler halktan seçilmiş, o nesilden doğmuş olanlardır. Ümmet devrinde bir takım ailelerden doğmak, müesseselere intisap, hükümdara mensubiyet, enderuna dahil olmak lâzım gelirdi. Fakat en zekiler oradan geçmiyebilirdi. Demokraside her onu tahsil edebilir. Ve her mevki ona Eğer kabiliyeti varsa memleketin en bir âlimi, her şey olabilir. Çünkü zeki olan bir köylü tahsilsizlikten tanınmıyabilir. Halbuki aristokraside bu olamaz. Çünkü orada yalnız zadegân yükselebiliyordu. Evvelce bütün ricali devlet, saraydan yetişiyordu. Bir de devşirmelerden alınırdı. Demek ki hakiki güzidelerin yetişmesi demokrasi devrinde olabiliyor ki, böyle bir devir, cemiyetin başı, dimağı hükûmet değil, güzidelerdir. Hükûmet bir makine olduğundan hiç bir vakit bir mefkûreler doğuramaz. Bunu ancak serbest ilimler doğurur, ortaya atar. Hükûmetteki ameli adamlar onu kabul eder, tatbik eder. Onun için bir de en büyük chemmiyeti güzidelere ve ricale vermelidir. Bir çok vazifeleri hükûmetten bekliyoruz. Meselâ: lisan meselesi. Halbuki asıl manevî hükûmet güzidelerdir. Bunu ancak onlar halledebilirler. Vakıa bizde çok tahsil görmüş zevat var, malûmat sahibi zevat vardır. Fakat güzide malûmatlı, zeki demek değildir. Bu hakikati anlıyan hattâ köylüler bile mevcuttur. Bir zaman idarei sabıkada Taşkışlada mevkuftum: Bir köylü neferle, konuşurken dedi ki: «Bizde akıl var, fikir yok!..» O zaman bunu anlıyamamıştım. Sonradan anladım ki: Nefer entellektüel - akıllı adam istiyor. Lâkin bizde mefkûreli adamlar yok, zekâca biz İngilizlerden, Almanlardan hiç de geri değiliz... Fakat bunların bir takım pirensipleri var ki onları muntazam bir hale koyuyorlar. Bir cemiyet mefkûrelerden müteşekkildir. Bizi zayıf yapan bu müşterek fikirlerin yokluğudur. Müşterek fikirler daima mukaddestir. Milletin mukaddesatını, lisanını, kuvvetini vücuda getirir. Bir fikir nasıl meydana çıkar, nasıl müşterek olur?..

«Güstav Löbon» diyor ki: Evvelâ bir ferde şuurlu olarak bir fikir husule gelir. O fikrini halka telkin ile kabul ettirir. Halkta o şuursuz bir hale girer. İşte o zaman milletin efkârı milliyesi arasına dahil olmuştur. Zaten Güstav Löbon, terbiyeyi şöyle tarif ediyor: Terbiye; «şuurlu hâdiseyi şuursuz bir hale koymaktır.» diyor. Meselâ evvelâ yazı yazmağa başlarken, kalemi nasıl tutacağımız hakkında düşünür ve öğreniriz. Fakat bir defa âdet ettikten sonra şuursuz bir halde yazarız. Demek ki evvelâ fert, bir takım faydalı fikirler bulacak, telkinler kabul ettirecek, milletin efkârı müşterekesi bu suretle teşekkül edecektir. Halbuki içtimaiyata göre: Evvelâ müşterek fikirler şuursuz bir halde mevcuttur. Onu bir takım insanlar neşredip, şuurlu yaparlar. İşte asıl terbiyeciler bunlardır. Demek şuursuz bir halde olan fikirleri uyandırmak, milleti terbiye etmek demektir.

İşte güzideler milletteki şuursuz fikirleri şuurlu bir hale getirenler ve milletine bir fikir mümessili olarak arzı vücut edenlerdir. Bizde birçok zevat vardır: Zekiyim, akıllıyım der. Fakat millete muayyen bir fikir getirip, milletine kabul ettirmek için kendini vakfetmez. Yalnız «Benim birçok malûmatım var, benden istifade edin!» der durur. Halbuki asıl adam, milletine fikir getirenlerdir. İşte o nefer çok doğru söylemiştir. Henüz fikrimiz, gayelerimiz muayyen değil, mefkûrelerimiz muayyen, ruhumuzda sevmek, inanmak ihtiyaçları var. Fakat onları bulamıyoruz, asıl güzidelerden beklediğimiz bu fikirleri vermektir. Bunları göstermektir. Görüyoruz ki gazeteleri okuyanlar, konferanslara gelenlerin adedi çoğalıyor. Fakat bu alelâde bir şey öğrenmek için değil, büyük ve mukaddes bir şey bulmak içindir. Müşterek fikirleri bulmak için çalışıyoruz. Hayatta böyle bir fikri vâzıhlatmak için meşgul olanlar hakiki rehberlerdir. Fikir adamlarını ikiye ayırabiliriz:

1 — Hayatını bir fikre hasretmiyenler bunlardan millet istifade edemez — güzide değildirler.

2 — Hayatını muayyen bir fikre hasredenler — millet bunlardan çok fayda görür — Bunlar güzidelerdir.

Güzidelerin fikirleri ne zaman milli şuurlu bir hale gelirse, millet ondan bir vecd duyuyor demektir. Kabul olunur. Bir takım adamların ortaya attıkları fikirleri fayda olmaz. Fakat yine doğrudur. Hiç olmazsa aksini meydana çıkaracak adamların zuhuruna sebep olur. Bunlar menfi yoldan hareket ederler. Bize (Vatan fikrini evvelâ telkin eden «Namık Kemal» dir. Bugünkü münevverler hep onun tilmizleridir. Milli inkılâp, onun sayesindedir.

Edebiyatımızda, işte böyle bir adam ortaya bir vatan, hürriyet fikrini atıyor koca bir milleti vecde, galeyana getiriyor. Büyük Mustafa Reşit Paşa, islâhat fikirlerini, temeddün yollarını gösteriyor. Mithat Paşa meşrutiyet fikirlerini atıyor. Bir müddet bu fikirlere millet lâkayt kalıyor. Çünkü evvelâ hazırlık yoktu. Hâlâ şimdi mutlak bir hürriyet yok, tedrici oluyor. Meşrutiyetten sonra görüyoruz. Mimar Kemal mimariye, Satı' bey kendini terbiyeciliğe hasrediyorlar. İşte bunların fikirlerinden şeniyete muvafık olanları tatbik edildi. Olmıyanları ise kabul edilmedi. İşte asıl faydalı adamlar bunlardır. Bir adam allâme olur. Eğer halka, umuma, millete, gençlere bir fikir kabul ettiremezse, ilmi boştur. Hattâ yanlış fikir getirenler bile güzideler. Çünkü doğrusunu çıkartmağa vesile olur. İslâmiyette doğru şeye on sevap, yanlışa sevap verilir. Demek ki yanlış bir şeyin kıymeti vardır. Ortaya çıkan kabul edilirse içtimaîdir. Milletin ruhunda asıl yaşıyandır. Kabul edilmezse milli değildir. Cemiyetin ruhunda henüz yok demektir. İşte biz güzideler diye, bugün gerek adliyecilikte, gerek Maarifte, gerek kanunu esasi ıslahatında, ziraat, sanayi, ticaret, ahlâkta ortaya bir fikir atan ve bütün hayatını bir fikre hasredenleri kastediyoruz. Asıl hükûmet bunlardır. Bunlar hedefi gösterirler. Amelî adamlar

---

(*) Ziya Gökalp'ın hiç bir mecmuada çıkmamış olan bu yazısı arkadaşımız Enver Behnan Şapolyo tarafından mecmuamıza gönderilmiştir. Üstat, bunu 27 şubat, 1918 de İstanbul Darülfünün konferans salonunda (Amelî İçtimaiyat) mevzulu konferansında söylemiştir.

onu tatbik ederler. Güzidelerden iki şey beklenir:

1 — Bir fikrin şuurlu olması.

2 — İlminde ihtisası olmasıdır.

Çünkü cemiyet taksimi âmâl istiyor. Bir fikri anlamak için hayatını ona hasretmek lâzımdır. Güzidelerden beklenilen bir de (milli) olmaları yani o milletin hayatına tercüman olmalarıdır.

İşte millet böyle güzidelerden mürekkep olursa zümreler ne yapacaklarını bilirler. Hedefler muayyendir. Çünkü her hangi bir şey için bir güzide hayatını vakfederek çalışmış ır. İşte bunlardan belli olan harstır. Hars halkta şuurlu olarak mevcuttur. Bunları çıkarıp ortaya atanlar güzideler oluyorlar. Bunlar harsa ait fikirlerdir. Bir de medeniyete ait fikirler vardır. Fakat medeni fikiler halktan doğmıyabilir. Onları da haen alırız. Şu şartla ki: Onu neşredenr de o fikir için hayatını hasretmiş bumalı ve biz de bu fikrin neşrine başları milli kisveye sokup öyle neşretmeliyiz. le olursa medeniyet millete kolay gi. Her millette siyasi, iktısadi serhatler sıl varsa, hars serhatleri de bulunmalıdır. şey oradan geçerken uyarak geçmelidir. ıkü ancak o zaman muzır olmaz. Milleti insan farzedersek, dimağını, zekâsını, küresini de güzidelere benzetiriz. Hükûet, dimağ değildir. Hükûmet bu güzidein attığı fikirleri kabul eder. Tatbik eder. mek asıl hükûmet güzidelerdir. Milleti e eden memurlar, icra memurlarından aşka kimseler değillerdir. Demokrasi, ava, cühelânın hâkimiyeti değil, güzidelerin kimiyetidir. Onlar da bizzat halktırlar. inkü ben halkım diyor, ve kendi arasile llet arasında uçurum mevcut değildir. Şu de demokrasi halk kütlesinin hâkimiyeti nektir. Bunu anlamıyanlar pek çok zagörmüşlerdir. Rusyada olduğu gibi.

Biz, güzidelerin yetiştirilmesine çalışıyız. Adeleri arttıkça millet yükselir. eti temsil edenler arttıkça, gidilecek yol, ziyade doğrulur, kısalır.

Ziya GÖKALP

DIŞARDA VE İÇERDE

MİLLÎ EKONOMİ

Yazan : Peyami SAFA

Bugün Türk ekonomisinde serbest ve millî görüşlerin çarpışmasına şahit oluyoruz. Avrupada bu mücadelenin tam yüz yıllık bir tarihi vardır. Geçen asrın ortasında Adam Smith'in mübadele serbestliği nazariyesi bütün kıtayı fethetmişti. Millî ekonomi henüz mefhum halinde bile doğmamış olduğu için büyük ekonomistlerin hepsi milletler arasında müşterek ve serbest bir mübadele imkânına inanıyorlardı. Yabancı mallarına gümrüklerin kapılarını ardına kadar açtıran bu serbestlikten en çok hangi memleket faydalanacaktı? Sanayii en ileride olan, en çok mal çıkaran İngiltere! Serbest mübadele nazariyesi de orada doğmuştu.

Almanya henüz bir ziraat memleketiydi, sanayiini yeni kuruyordu, milli birliğinden mahrum olduğu için gümrük birliğinden de mahrumdu. Yerli malı, kollarını sallıya sallıya gümrüklerden içeri dalan yabancı malı ile rekabet edemezdi; böyle olunca, yeni doğan Alman sanayii için gelişme imkânı da kalmıyacaktı. Fakat 1834 de Almanya kendini toparladı, gümrük ve ticaret birliğini kurdu (Zollverein).

Yedi sene sonra Almanyada Frédéric List millî ekonominin bayrağını açıyor, Adam Smith nazariyesinin üstüne yürüyordu. Alman iktısatcısının millî ekonomi sistemi iki temele dayanır: Biri İngiliz ekonomisinin beynelmilelcilik esasının tam zıddı milliyet fikri, öteki de mübadele kıymeti fikrinin zıddı istihsâl kuvveti fikri. Charles Gide iktisat doktrinleri tarihinde List'in bu iki temel fikrini şöyle hülâsa ediyor

a) Adam Smith ve taraftarları kozmopolit bir faraziye kurmuşlardı. Bütün insanları harbden uzak büyük bir camia içinde tasarlıyorlardı. Böyle bir faraziyede insanlık ayrı ayrı fertlerden teşekkül eder, onların yalnız ferdî menfaatleri hesaba katılır ve onların iktisadî hürriyetlerine hiç bir şey engel olmaz. Fakat tarih insanla insanlık arasına milletleri koymuştur; Adam Smith ve taraftarlarının unuttukları budur. Her insan bir millete mensuptur ve ferdî refahı memleketinin siyasî kudretine bağlıdır.

b) Bir milletin serveti yalnız şimdiki halile ölçülmez. Fertlerin çalışması ve tasarrufile bugün için büyük bir mübadele kıymeti kütlesi ele geçirilmiş olması kâfi değildir. Çalışma ve tasarruf kaynakları muhafaza ve bu faziletlerin inkişafı istikbal için temin edilmelidir.

Daha fazla hülâsa edilmek lâzım gelirse denebilir ki millet yarının hayrı için bugünün menfaatini feda eder. Meselâ gümrüklerin yabancı mallarına kapanmasından doğacak netice bugün için zararlı olsa bile sanayiin inkişafını temin edeceği için zengin ve mesut bir istikbal yaratır.

Bu iki nazari esasın tatbikattaki ifadesi gümrük tarifeleri olmuştur, ki List'in himayecilik sisteminin temeli de budur.

Bu sistem, gümrüklerin kapılarını açan ve yerli mallarını yere vuran serbest mübadele sistemine karşı bir müdafaadır. Sanayi kapitalizminin elindeki serbest mübadele silâhına karşı bir gümrük istihkâmı vücuda getirir. Her şeyden evvel dışarıya karşı bir mukavemet sistemidir. Fakat geçen asrın ikinci yarısında Avrupa sanayiinin gelişmesi, büyük sanayi memleketlerinin içinde sınıf tezatlarını keskinleştirmiştir. Bu tezadı ortadan kaldırmak için de milli menfaati fert, zümre ve sınıf menfaatlerinin üstünde tutan bir milli ekonomi teşkilâtına ihtiyaç doğdu.

Yüz sene evvel List'in milli ekonomi sistemi her şeyden evvel yabancı malına karşı bir gümrük seddi kurduğu için dışarıya karşı bir müdafaadan ibaretti; bugün, İngiltere müstesna, hemen bütün Avrupada yerleşen milli ekonomi sistemi hem yerli sanayii himaye eden, hem de sınıflar arasındaki menfaat boğuşmalarına meydan vermiyen çifte bir disiplin getirdiği için ayni zamanda içeriye karşı bir müdafaadır.

Gerçekten, bir millete mensup fertlerin refahı ve serveti, List'in pek doğru anlayışına göre milli kudrete bağlı olduğu gibi sınıf tezatlarının keskinleşmesi de milli şuurun zaafa uğramasının hem sebebi, hem de neticesidir. Bu şuur ve irade kuvvetlenip de milli menfaati istismarcı fertlerin ve sınıfların menfaati üstüne çıkardığı gün, bir uzviyet gibi tekleşen ve millileşen ekonomi bünyesi içinde, bugünün hayatını kemiren ferdî kazanç ve istismar hürriyetine de imkân kalmaz.

Türkiyede sınıf tezadı keskin olmadığı için, millî ekonomimiz, birinci merhalesinde yerli mallarımızı yabancı rekabetinden koruyan yerinde ve kuvvetli bir himaye disiplini içinde doğdu. Fakat sınıf tezadının keskin olmaması mevcut olmaması demek değildir. Her memlekette olduğu gibi, kaba tasnifile bizde de aşırı zengin ve aşırı fakir iki sınıf elbette vardır. «Sermaye» ve «iş» arasındaki ahenksizlikten doğan bu tezat, ancak teşkilâtlanmış bir millî ekonomi sayesinde ortadan kaldırılabilir. Eğer bugün bir kunduranın üstünde 80 lira etiketini görüyorsak bunun sebebi bütün Avrupanın ve dünyanın büyük bir kısmının anladığı hakikati anlamamakta gösterdiğimiz ısrarın cezasını çekmeğe mahkûm oluşumuzdur.

Peyami Safa

Yüksek Kültür

Yazan: **Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL**

(Şuurlu bir insan için, yaşamak, değişmek; kendini olgunlaştırmak; kendini olgunlaştırmak da: kendini sonsuz bir tarzda yaratmak demektir). **Bergson**

İnsanın beyninde gizli kuvvetler vardır, fakat, bunları uyandırmak, büyütmek lâzım. İnsan, doğduğu gibi kalırsa, hiç beynini yormazsa, onu geliştirmezse, okumazsa, pek zavallı kalır. Fransız hekimlerinden, beyin hastalıkları mütehassısı **Jean Lhermitte**'in, 1937 de basılmış: (**Beynin mekanizmaları**) isimli kitabında şöyle yazılıdır: «Beyinde (**refleks kondisyonne**) denilen bir mekanizma vardır: İnsan, muayyen bir işle ve mütemadiyen meşgul olursa, bir zaman gelir, onun beyninde, yalnız o iş için, bir çalışma merkezi kurulur. Bu merkez (mihrak, ocak), (**hâkim - dominan**) bir vaziyet alır. Yâni, bu merkez, beynin öteki parçalarının kudretini kendi tarafına çeker, onların çalışmasını da kendi hesabına kullanır. Beyinde, yeni iştirâk şekilleri meydana gelir. Buna, Almanlar (**Bahnung**), İngilizler de (**Facilitation**) derler. Hayvan terbiyesi (dressage), disiplin, çocuk terbiyesi, ve (**itiyat**) denilen ruhi hallerin, beyin fiziyolojisi (işlemesi) noktasından izahı böyledir.) (Sayfa: 93 - 94).

Bundan, şu netice çıkar: Bir insan, hangi işle uğraşırsa, onun beyninde, o işe ait bir merkez kurulur. Meselâ, (marangozluğa) merak ederse, beyninde marangozluk ocağı kurulur; muharrirliğe merak ederse, beyninde bir yazıcılık merkezi kurulur ve büyür, gittikçe daha iyi yazar; okumağa merak ederse, beyni o istikamette nemalanır. Bu iş, insan ne kadar genç başlarsa o kadar kolay olur. Bunun için, irsen istidat şarttır; her hangi bir istikametteki merakı, bu irsi istidat uyandırır.

Onun için, hayatta (**idman**) ın rolü büyüktür. Yeni yapılan bir iş, evvelâ çok zor gelir; sonra, yapıla yapıla, gayet kolay gelmeğe başlar. Alışkılığın (itiyat) hayattaki mühim rolü bu suretle izah olunur. Çocukların terbiyesinin gayesi de, onlara iyi itiyatlar vermektir.

Akıl da, beden gibi, yemek yerse büyür. Zekânın gıdası, bizden evvel gelip geçmiş, büyük zekâlı, engin bilgili insanların yazıp bırakmış oldukları kitaplardır. İnsan, onları okuya okuya, aklının sınırlarını genişletir. Fransız filozofu (Taine) (Ten) in: (**Zekâ**) isimli kitabının sonunu böyle getirmesinin sebebi budur: (**Ben, kendi aklımın hudutlarını görüyorum, fakat, insan zekâsının hudutlarını göremiyorum.**)

Bu büyük insan, demek istiyor ki, insan aklına bir sınır çizmek, artık, bundan öteye geçemez, demek imkânsızdır. Bir insan, kendinden evvel gelen birçok insanların akıl ve çalışma mahsullerinden istifade eder, ve en sonunda, eğer kabiliyeti varsa, kendisi de, insanlığın bu müşterek mirasına bir şeyler katar. Onun için, meşhur Fransız fikir adamı (**Pascal**), Paskal: (**Bütün insanlığı, aklı, bilgisi, ahlâkı mütemadiyen artan, tek bir insan gibi düşünebiliriz**) demiştir.

Bizden evvel gelip geçmiş büyük zekâların verimlerinden istifade edip kendi aklımızı büyütmek için de başvurulacak çare biriciktir: Okumak!

Okumak! Okumak!! Okumak! İşte, (**Adam olmak**) için biricik yol!

Biyoloji (hayat bilgisi) âlimi **Lecomte Du Noüy**'ün 1939 da bastırdığı: (**L'Homme devant la Science** - Bilgi karşısında insan) isimli eserinde, (S: 46-47), bir (merdiven, veya seviye hâdisesi) nden (**problème de l'échelle**) den bahsolunuyor:

Bir (**Kül**) ün, bir (**heyeti mecmuanın**) hasşaları, o külün terkibine giren basit cisimlerin, maddelerin vasıflarının toplantısından, yekûnundan ibaret değildir. O basit cisimlerin hassaları, o külün hassalarını evvelden tahmin ettirmez. Bu külün vasıfları, sanki (**gökten düşmüş**) gibi, hiç (**beklenilmedik**), hiç (**umulmadık**) bir şekilde olurlar.

Bu fikri iyice anlatmak için, hemen misallere koşalım:

Oksijen ile **Hidrojenin** hassaları bellidir. Fakat, bunların birleşmesinden meydana gelen (**Su**) yun hassaları, tamamen bambaşkadır. Oksijen ile idrojen birleşince (su) teşekkül edeceği, evvelden hiç tahmin edilemezdi.

Fizik bilgisine ait misâl: (**Elektronlar**) ın hassaları, onların muhtelif tarzlarda birleşmesinden meydana gelen muhtelif (**Atom**) ların hassalarını, kabil değil, evvelden tahmin ettirmez.

Kimyaya ait misâl: iki basit cismin hassaları, onlar birleşince meydana gelen mürekkep cismin hassalarını evvelden tahmin ettirmez.

Biyoloji bilgisine ait misâl: **Dünyada, en** aklımızın yetmediği olay: (**beyin**) denilen uzvu terkip eden basit cisimlerin bir araya gelmesile: (düşünce), (tefekkür) denilen harikulâde nesnenin meydana gelmesi.

Sosyoloji (**içtimaî bilgi**) ye ait misâl : **Gustave Le Bon** (Güs'avlöbon) ispat etmiştir ki, bir insan topluluğunun, bir (heyeti içtimaiyenin) vasıfları, onu terkibeden insanların her birinin vasıflarının sadece toplantısından ibaret değildir. Yani, bir insan topluluğunun (**ruhiyatı**), onu terkibeden fer.lerin ruhiyatının yekûnu değildir; o, başka bir şeydir.

Ben de, bu mümtaz bilginin yukar misallerine, şu misali katacağım: Bir çeşitli kitaplar okuyarak, birçok seçkin yüksek zekâlı insanların bilgilerinden ve kirlerinden haberdar olursa, onun beyn günün birinde, meydana gelen (yekûn), çeşitli bilgi ve fikirlerin sadece bir topla sından ibaret olmaz. Bu (yekûn), onları lamış olan beynin irsiyetine, çalışmasına, tidadına göre, bambaşka, (orijinal), nev'i şahsına münhasır ve hiç beklen dik bir şey olur. Bir insan, pek çok ve eserleri okurken, en sonunda, kendisine sıl yeni bir cihan açılacağını, evvelden, tiremez. Bir de bakar ki, günün birinde, ninin gözlerinin önünde nurlu, geniş, ir vecde getiren, gaşyeden, bir (**fikir cen** serilmiş!

O halde, mütemadiyen, çeşitli ve eserler okuyalım. Bizden evvel bu dün gelip geçmiş olan yüksek zekâların sine iltifat edelim. Günün birinde, o sek insanların mümtaz ruhâniyeti, bizi, laka, zevkini başka hiç bir şeyde bulam cağımız, bir (fikirler cenneti) ne ulaş caktır. O zaman, çektiğimiz bütün zar leri unuturuz.

Fakat, bunun için, hayatta, zenginl kadından, kumardan, içkiden, şöhretten, lakiyattan el çekmek lâzımdır. Bunlar, dünyanın kaba zevkleridir. Yer yüzün asil, en kibar zevk, beynin olgunlaşmasır dır. Fakat, maalesef, bunun zevkine pe insan erişir. Üstelik, bunda, kaba mâ (saadet) de yoktur: insanın bilgisi, gör arttıkça, (hüznü) de o nispette çoğalır. yük Renan der ki: (**Aklı veya kalbile, durumdaki insanların üstüne yükselen miktarda insanların, bu dünyadaki (m zatı), mâncvî yalnızlıktır.**)

Onun için, ahlâk, akıl ve bilgi olgu binasının merdivenlerini, birer birer, zahmetle çıktıkça, zekâmızın ufukları ler, yüksek bir dağın tepesinden bakıyor gibi, bir nazarda, pek çok şeyler kavr Fakat, hayatta, o nispette de yalnız ka Öteki insanların (saadet) diye peşi koşukları şeylerin hiçliğini, cansızlığını larız. Hüznümüz de, o nispette, artar. yalnızlığa, bu yakıcı ışığa dayanmak gc

Renan der ki: (**Yüksek kültür, aris ratik (kibar) bir şeydir. Buna katılabil için, hususi okumalar (tetebbular), men okumağa, araştırmağa, düşün vakfedilmiş bir (ömür) lâzımdır. Y kültürün kıymetini anlamak için de,**

ş ve çeşitli bilgiler, felsefe, gelecek (is-
bal) hakkında, geçmiş (mâzi) hakkında
umî bir görüş, bir kavrayış gerektir ki,
na, pek az kişi muktedir olabilir.)

İşte, biz de, mütemadiyen sağlam ve iyi
aplar okursak, bu (azlığa), İngilizlerin:
ppy Few - mesut azlar) dedikleri seç-
nler zümresine katılırız.

Fakat, bu zümreye katılmak için, akıl-
da, bilgiden de daha üstün olan, me-
seciye, yüksek ahlâk, temiz ruh gerektir.
ı, hepsinden daha lüzumlu bir şarttır.

Yüksek kültürün başka bir şartı da
sâk) dir. Cinsi münasebetlerin fazlalığı
aklın olgunlaşması arasında bir ziddiyet,
münaferet vardır. Bunlar, bir birini tar-
rler.

(Yüksek kültür ne kadar da zormuş?)
eksiniz. Evet, çok güçtür. Onun için,
ksek kültür sahibi insanlar, her diyarda,
az miktarda bulunur. Bunun için, öteki
anların pek çok kıymet verdikleri şeyle-
kadına, servete, şöhrete, içkiye, kumara,
lakiyata veda etmek lâzım!

Yüksek kültür ve yurt hizmeti:

Bu çeşit insanlar, vatanlarına en büyük
metleri görenlerdir: Öteki insanların kıy-
verdikleri şeylerin hiçliğini anlamış ol-
arından, zengin olmak için hırsızlığa,
e tenezzül etmezler; vatan gibi, milli
gibi fikirleri daha iyi kavradıklarından,
nas, akraba, ahbap, tanıdık kayırmak gi-
yurdun yüksek menfaatlerine aykırı işler
nazlar. İngil.erede, Almanyada, Ameri-
a, Japonyada, yüksek kültür daha çok
ığından, ve yüksek kültür sahibi insan-
ın iş başına gelmeleri ihtimali daha çok
ığından, bu memleketler, kudretçe, sat-
çe, umran ve terakkice, en ön saf.adır-

Osmanlı devletinin (çökme devri) nde,
başına gelmiş olan devlet adamlarının
, bayağı, âdi, ahlâktan, bilgiden, yüksek
tan nasipsiz, dalkavuk ruhlu insanlardı.
nların en çoğu da Türk değildi. Ben, on-
n paçavra ruhlarını, deniz kenarlarında
len, beyaz, geniş, pelte gibi, sümük gi-
(medüza)denilen hayvanlara benzetı-

Kendimize, ailemize, yurdumuza, insan-
hizmet etmek için, biricik, fakat, en lü-
u şart (yüksek bir kültüre) sahip ol-
ır.

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

HINÇ

Devrin vezir-i-âzamı olsam da bir gece
Hükmeylesem şu âleme tâ Çinden İsveçe!

Alsam huzûra elçiler, öptürsem el, etek
Birden kızıp ta kâfire açsam sefer Beç'e!

Bir öyle gazve eylesem, alsam ki öyle hınç
Görsem küfür diyarını olmuş kızıl keçe!

Ardımda ben sürüklesem on kerre bin esîr
Hışmım önünde kendine düşman ölüm seçe!

Tekbîr alıp ta kavgaya koştukça askerim
Bin bir şehîde bayrağım olsun bir al peçe!

Aşsam sular ki adları: Buğ, Turla, Don, İdil
Bir hoş gülüşle hepsi önümden akıp geçe.

Yıksam kılıçla tahtını her kahpe voyvod'un
Alnında tâç olanları saysam bütün hiçe!

Dönsem cenûba Şıpka'dan, arkamda gür Tuna
Görsem önümde Vardar'ı, ufkunda İskeçe.

Birden atımdan atlayıp öpsem şu toprağı
Ansam o «Âstâne» yi hasret çöküp içe!

Sahiller orda sanki gümüşten bir aynadır
Sarmaş dolaş şehirle su, üstüste, iç içe!

Olsun Boğazda mevkii, köşk istemem Edip
Razı gönül o yerde bir âsude kerpiçe!

Edip AYEL

MİLLİYETÇİ GİLER

DELHİDEN ÜSKÜDARA

Tefrika : 9 **Yazan : BARKIN**

Nemnat mabedinin tavanından bir köşe

Aburat şehrinin enteresan sokaklarından geçtikten sonra Abu dağına çıkmağa başladık. Yol asfalt, gayet düzgün. Yarı tropikal memleketlerin acaip ağaçları yolun kenarlarını gölgeliyor. Üzerinde birçok maymunlar daldan dala zıplıyorlar. Bu maymunlar insanlardan korkmuyorlar. Bu civarın halkı ekseriyetle Cayna dininden olduğundan hayvanlara hiç eziyet etmezler. Zaten Cayna dininden olmıyan diğer Hindular da maymunu pek sayarlar. Hint mitolojisinin baş kitabı olan (Ramayana) da yukarıda ismini zikrettiğim (Hanuman) maymunların başına geçip (Rama) Allaha yardım etmiş. Otobüsümüz bazı yerlerde durduğu zaman, maymunlar etrafımıza toplaşıyorlar, attığımız yemek kırıntılarını yiyorlar. Ehaliden gördükleri bu iyi muameleden yüz bulan maymunlar âdeta çeteler teşkil ederek köyleri basıp köylünün zahire ambarlarını yağma ederlermiş. Bir yerde okudum, bu yüzden bu köylerinin uğradığı zarar her sene o lerce rupyeye varıyormuş!

Heykelin camit kalıbında bu gözler insana âdeta hayat nuru ile parıldıyor gibi geliyordu...

Bir saatlik bir yolculuktan son dağına vardık. Burası yukarıda da mız gibi Raçpotana racalarının sa imiş. Hindistan hükûmet naibinin R na siyasi mümessili de yazın burada yor. Şehir çok zarif ve süslü villâlarla Sokaklar asfalt. Geniş ve türlü ağa süslü bahçelerin ortasındaki bu güzel ları tavsife kalemimin gücü yetmez. Y tenis meydanları, golf ve polo sahala rülüyor. Şehir geniş, zengin varlıklı yatın bütün ihtişamını gösteriyor.

Nemnat mâbedinde bir heykel

Sabah kahvaltısı etmek için Ra oteline gittim. Hindistan otellerinde fast) denilen bir mufassal sabah kah vardır ki insana yirmi dört saat ye ile, balığı ile, tatlısı ve tuzlusu ile fe bir şey! Peşaverdeki son akşam yem sonra daha doğru dürüst bir sofra oturmadım, bu sebepten bu kahval yerinde oldu. Bu münasebetle otelden rehber aldım, bana meşhur Dilvara lerini gösterecek. Bir de buraya bir sa safede olan (Açal Gar) daki mabetleri mek için bir (rikşa) kiraladım. (Rik buradaki el arabalarına diyorlar. Bur tekerlekli, gayet hafif ve elle çekilir

...il kanının işareti olan boynundaki beyaz ...idile burada bir Brahmanın resmini ... aldım

... arabalardır. Sabah serinliğinde bu uzun ... yapmak daha uygun olacağından Abu ...ndaki mabetleri görmeden evvel Açal Ga... gitmeğe karar verdik ve hemen yola çık...

Abu dağından Açal Gara kadar yol ha... bir meyille çıkıyor. Rikşaya oturdum; iki arabayı çekerek götürüyorlar. Rikşaya ... defa da Kalkütada binmiştim. İnsanın ... arabaya oturarak kendini yine insanlara ...irmesi çok ağır, çok fena bir şey! Zavallı ...ntliler kan ter içinde beni yokuş yukarı ...neğe çalışıyorlar. Bu manzaraya taham... edemedim ve rikşadan indim.

Hintlilerle yarım yamalak bildiğim Ordu ve her yerde anlaşılan işaret lisanı ile ...nuşuyoruz. Türk olduğumu anladıkları ...an sevinçlerinden beni kucaklıyacaklardı. ...i de müslüman imiş. Arabaya artık hiç ...medim, konuşa konuşa gidiyoruz.

Güneş yükselmeğe başladı, etraf ısını... yarı bozkır manzarasındaki bu arazinin ...lıklarından, görülmiyen bir alev gibi, ... dalgaları kabarıyor. Etraf tenha, kim... ...er yok. Bir kaç gece evvel yağmur yağ... yumuşak arazi üzerinde pençe izleri ...inüyor. Hintlilerin biri eğilip bu izlere ...tı, bana döndü korku ile (Tayger!) dedi. ...aplan demek! Hakikaten Raçpotananın bu ...n bozkırlarında kaplan bulunduğunu ...miştim. Doğrusu ben de biraz korkmağa ...adım. Etrafta in cin yok. Meselâ şu te...in arkasından bir tanesi çıkıverse ne ...parım? Açal Gara kadar böylece korku ...le gittim.

Tepeye yakın yol epey dikleşiyor. Biraz ...a yol ikiye ayrılıyor. Sağa sapıyoruz: Ge... bir düzlük, birçok hurma ağaçları ve türpalmiyeler arasında 13-15 inci milât asır... larına ait zamanlardan kalma bir mukaddes havuz ile etrafındaki eserler göze çarpıyor.

Buraya Mandaknı Kund diyorlar. Mukaddes yıkanma havuzu toprakla dolmuş, içinde otlar bitmiş. Etrafında Hint mitolojisine ait birçok kıymetli eserler var: İşte yarı Allah Pramar manda şeklinde tasvir edilmiş habis ruhlara karşı ok atarak korunuyor. Geniş havuzun kenarında daha böyle birçok heykeller ve işlenmiş taş yığınları var.

Buradan sağa doğru gidince kayalık bir tepe üzerinde Açal Gar [*] görünüyor. Kayalar üzerine oyulmuş bir yoldan çıkarak kaleye doğru gidiyoruz. Etrafta kale bentleri, yıkık burclar var. Bunlar 14 - 15 inci asırlara ait eserler imiş. Sonra artık, mabedin merdivenlerine geldik. Geniş, sıra sıra, tepenin kenarlarını kuşatan mermer basamaklı merdivenler. Bunları çıkarak tepe üzerindeki düzlüğe yapılmış olan mabede girdik. Mabet metrûk bir halde, geleni gideni yok. Mabedin bekçisi, hatları keskin ve mânalı çehresile vasfı, bir Raçpot tipi idi.

Mabedin cephesi ve sütunları üzerinde fevkalâde işçilik var. Zaten bütün Hindu mabetleri böyle fazla işçilik ve oymacılık ile doldurulmuştur. Cayna mabetlerindeyse bu işlemecilik ve oymacılık en son mertebesinde! Burada eski sanatkârlar oymacılığı binanın heyeti umumiyesine uyan, onunla bir harmoni, bedii bir ahenk teşkil eden bir sanat şubesi halinden çıkarmışlar. Sanatkâr işlemek, oymacılık yapmak, bir şeyler göstermek heves ve arzusunu bir türlü yenemiyor. Görünen her yer, sütunların dört tarafları, cephe, dış duvarlar, iç duvarlar, tavanlar, kubbe içleri hep işlenmiş. Çekicin ve kalemin oynamadığı el ayası kadar yer yok. Bu kadar şarje bir işçilik, bizim gözlerimize ağır geliyor.

Netekim 12 nci asırdan sonra Hindistana inerek burada yerleşmeğe ve hükûmet kurmağa başlıyan Türkler bu üslûbu kabul etmemişler. Orta Asyadan getirdikleri üslûpla vekarlı, işçilik ve oymacılığı dikkatli bir dozaçla, yapı üzerine ve en lüzumlu yerlerine dağıtılan, ebadının tenasübü ve iç ve dışının yekdiğerine uydurulmuş bedii ahengile, yüksek bir sanat kıymetine malik olan yapı eserlerini yapmıya başlamışlardır. Bu eserler öz Türk üslûbunda, halis milli eserlerdir.

Cayna mabetlerinin bu müfrit işlemeciliğine rağmen bu eserler Hindistanın ve Hintlinin öz ruhunu tecelli ettirmesi, bunun derinliklerine bizi götürmesi bakımından güzel ve şüphesiz çok enteresandır! Zaten halis olan, samimî olan, karışık ve piç olmıyan her şeyin kendine mahsus bir güzelliği yok mudur?

Açal Gar mabedinden, bütün Raçpotana kıtası hakkında fikir alınabilecek kadar geniş bir saha görülüyor, geniş bir yayla, ara sıra tepeler, yarı bozkır, yarı tropikal, acaip bir ülke!

Açal Garın cıvarı biraz meskûn. Tek tük Hindu evleri var. Dünyadan uzak dağ başında, tam inziva halinde bir köycük. Hindistanın bin sene evvelki hayatı işte burada el'an geçip gidiyor. Köy çocukları ve güzel yüzlü kızlarının bir resmini alabilmek için çok dil döktüm.

— Arkası var —

[*] Gar veya Ghar Sanskırit dilinde kale demektir. Açal Gar veya Açil Gar hareketsizlik kalesi veya sarsılmaz kale gibi bir mânaya geliyor.

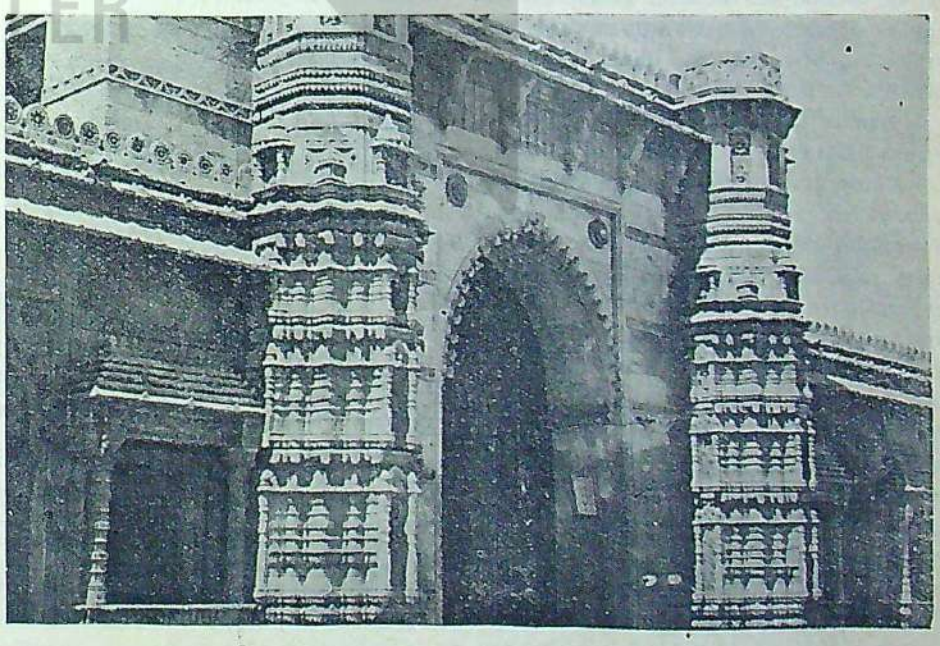

Ahmetâbadın en büyük ve güzel eseri olan (Cuma mescid)

MEZOPOTAMYANIN BEKÇİSİ

MARDİN

◆◆

Yazan :

Rıza YALGIN

◆◆

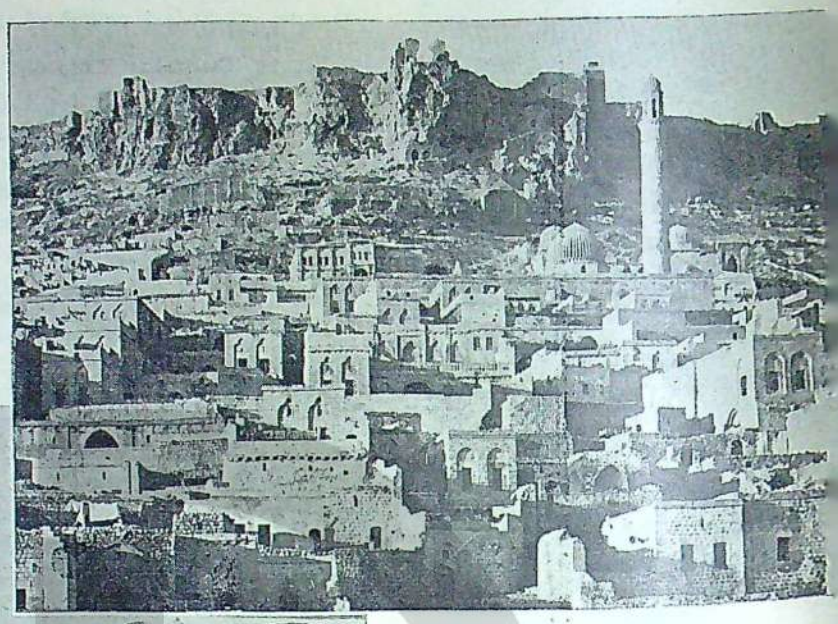

Mardin kalesi ve şehirden bir köşe

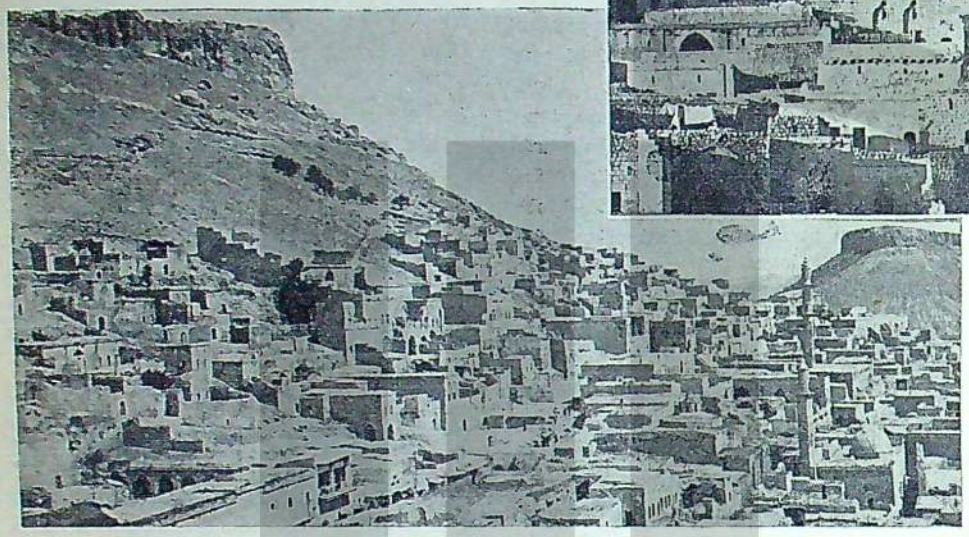

Mardin

Antitorosları somurtarak aşan tiren Fevzipaşadan sonra soluk soluğa ilerler, bazan yolunu şaşırmış gibi; Türk topraklarından Süriye topraklarına girer; nefesiniz kesilecek sanırsınız, az geçmeden sert bir ıslık sesi sizi yine öz yurt toprağına kavuşturur. Çoban beğli, Akçakoyunlu Oğuz Boyu adlarını; istasyonlarda Türkmen oymaklarının Elbeyli, Barak, Beydili gibi adlarını kulağınızla duyar ve göğsünüzün nefeslerini sevinçle seyrekleştirir, heyecanlarınızı dinlendirirken bir lâhzada Kargamışa ulaşırsınız.

Burada kafanız bambaşka bir tarih hülyasına bürünür.

Dünya medeniyetine içli dışlı tesirler yapan Sümer yaradıcılığı ruhunuzda şahlanır; gözünüzün önünden kan döke döke, şehirler yaka yaka, sürü sürü, Sami Asur cellâtları geçer; Kargamışta son hamlelerile zift ve katran sıvalı kalelerini metanetle müdafaa eden Eti kahramanlarının kalkan şakırtıları kulaklarınızı çınlatır. Nihayet, Mezopotamyanın bereketli ambarlarına katar, katar akın eden Türkeli Türklerinin göç kafilelerindeki sesler göğsünüzü görükleştirir. Bundan sonra da binlerce tarih satırlarının önümüzde geçit resmi yaptığı bir sırada yeniden kaşlarınızın çatılarak mütareke yıllarında bu aziz toprakları somurmak isteyen işgal kuvvetlerinin haksızlıklarına karşı bir defa daha isyan etmek istersiniz.

Bunların hepsi ortalık kararayım, gece olayım derken duyulur. Kargamış köprüsünden Fıratı geçerken başınızı taşıyamıyacak kadar dolgun ve olgun hâtıralarla gecenin sonsuz karanlıklarına dalıp gidersiniz.

Gece aynı tempolarla tiren sizi uçsuz bucaksız, fakat hayaliniz kadar engin çöllerden geçirir, kâh düşünür, kâh uyuklarsınız. cenin umulmadık bir saatinde «Mar.. diye seslenen kondüktörün sesi bütün derbeder ve yorucu yolculuğunuza son

Mardin istasyonunda taşıtlar hazır, diğiniz otobüs inleye inleye dolambaç dimdik bir yokuşta sürünür. Sizi gökl karıyor sanırsınız. On bir kilometre bi yolun sonunda karşınıza dikilen şehir Mardin olur.

Bütün Mezopotamyayı göz hapsi alan Mardin tabii durumu, kalesi ve evsafı ile bu muhitin ezeli bir bekçisi g Onun adı tarihi kadar eskidir. Arap k Herakliyüsün kumandanı Ersosün M. sürdüğü İranlı Din adında bir adamın

Kale üstünden kuşbakışı Mardin

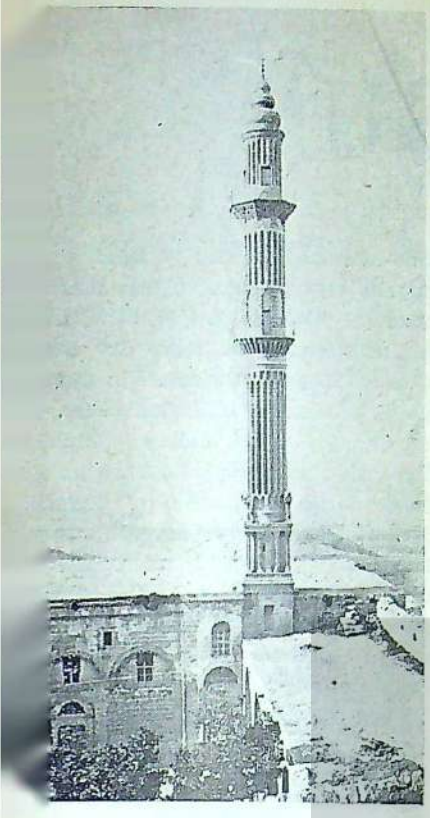

20 yıl önce yapılmış olan Şehidiye camiinin süslü minaresi ve çöl

mânasına olan «Mar» ile anılmasından yere Mardin denildiğini (1), bir müftü ise İran şahının hasta oğlunun burada has- geçtiği için şehir bu adı aldığını, Sait ise (2) Mardini Merdinüsün kurdu- ı ve şehre kendi adını verdiğini rivayet

Tarihte Mardin belki ta Sümerler devrin- itibaren yaşar. Fakat Romalıların güde Mardini (Mardinüs) olarak tanırız. Tarihten önce olduğu gibi tarihten son- Mardin tarihi hakkında kati hükümler bilmek biraz güçtür. Çünkü: en eski Mar- Sümerler, Asurlar ve Eti medeniyetleri- hepsine şahit olduğu malûmdur.

Büyük ve pek mühim bir kaleyi başında ssa. taç gibi taşıyan bu kasaba tarihten da müstevlilerin ve cihangirlerin ihti- dolu gözlerine batmıştır. Kiyanyüs'ten burasını Sasaniler, Romalılar, Emevi- ve Mervan oğulları dahi birer defa elle- geçirmişlerdir. Sonunda özbeöz Türk ırk- kolunu ve bağrını açan bu güzel se- yurdu, hicretin 498 inci yılı (1104) artık ının eline geçmiş ve hakiki sahibini ıştur.

On altı Artık hükümdarına hükûmet zi olan Mardin yazık ki son Artık ından Şehabettin Ahmed'in becerik- yüzünden İranlılara terkedilmişti. [Hİ. M. 1409].

Bundan sonra Mardin Karakoyunluların, nlıların ve nihayet Yavuz Selim'in geçmiş ve Osmanlı devrinde bu Türk nın son fatihi yine Türkler olmuştur.

Mardinde insanın ilk defa gözüne çarpan tarihi camiler ile bütün yapılar hep Türk devirlerinin mahsulleridir. Bunlar gayet süslü olmakla beraber büyük bir sanat zevkile de yapılmış eserlerdir. Mardinin taşları kalker nevinden olup bunların bir kısmı yumuşak (havara) diğer bir kısmı biraz sert (keymik) taşlardır. (3) Bu taşlarla yapılan süslü binalar, minareler, camiler ve türbeler insanı saatlerce seve, seve meşgul eden âbidelerdir..

Eskiden dar sokaklı ve sıkıntılı bir yer olan Mardin Cumhuriyetten sonra bünyesine birçok yeni yapılar ilâve etmiş ve caddeler açarak şarkta bayındırlık faaliyetine örnek olmuştur. Bugün halkın en güzel duygularına makes olan Halkevi binası bu meyanda sıraya giren yapılar arasındadır.

Milli Mücadele sıralarında büyük yararlıklarını tarihine katan Mardin (4) Diyarbakırın doksan kilometre batı güneyinde olan bu Türk şehrinin yirmi dakika haricinde büyük bir manastır vardır. Bu manastır Hıristiyan Maroni mezhebine aittir (5).

Bu mezhebi milâdın yedinci asrında (Ma- don) adında bir papaz tesis etmiş ve mezhebe kendi adını vermiştir. Aslen Süryani ve Finik olan bu mezhep salikleri bugün Arap-

Vasturî manastırında ceylân derisi üzerine yazılmış bir İncil ve onu gösteren rahip

çadan başka dil bilmezler. Eskidenberi Araplaşan Maronilere şimdi Türkiyede yalnız Mardinde tesadüf olunur. Cebelilübnan, Berut ve Mısırda bu hıristiyan mezhebi salikleri çoktur.

Mardin manastırında iki papaz bulunur. Bunlar gelen giden misafirlere çok iyi muamele ederler. Bu manastırda ceylân derisine yazılmış reşimli bir İncil vardır. Bu İncil tahminen yedi yüz seneliktir. Üzerindeki tezyinat ve motifler tamamen Selçuk tarzıdır.

Hülâsa: Mardin hem hakikat ve hem efsanelerin birleştiği devasa bir kalenin altında görülecek yegâne şehirlerimizden biridir. Hele Mardinin altındaki ovanın üzerinde hasıl olan serap ve bunun akislerini Türkiyenin başka bir yerinde buradan daha güzel görebilmenin imkânı yoktur.

R. YALGIN

Çok sayın general Emir Erkilete :

İNEGÖL:

Halk bu kasabamızın adını: «Eynegöl» şeklinde telâffuz eder. Bursanın (Eynesi) adında bir de köyü vardır.

Eyne tâbiri, bazı Türk lehçelerinde «ayna» ve bazılarında ise (iğne) olduğu malûmdur.

Çok eski çağlarda bu muhitin uzun ve sivri bir göl halinde olduğu tabii durumundan bellidir. Eğer hal böyle ise: İnegöl'ün «'gne» göl olması lâzım gelir. Netekim Camiü-t-Tevarih tercümesi İnegöl kelimesini ينه كول şöyle harekeliyerek (İynegöl) şeklinde yazmıştır. (*)

Şimdilik bundan fazla malûmat veremediğimden affımı diler ve en derin saygılarımı sunarım.

R. YALGIN

---

(1) Vak'idiyenin Fütühü-l Şam nam kitabından.

(2) Mirat-ı iber nam kitabından.

(3) Havara keymik halkın dilidir.

(4) Mardin Halkevi neşriyatı.

(5) Maron Cenubi Amerikada bir şehir ve küçük bir kıta bu isimle meşhurdur.

(*) Bursa müze kütüphanesi Camiü-t-Tevarih tercümesi: E. 6. sayfa 316.

Mardin yapılarının hususiyeti

MİLLİ KÜTÜPHANE

ÇİÇİ YABGU

Yazan : Nejdet Sançar

Irkımızın kahramanlarından bazıları bütün Türklerin ve hattâ bütün dünyanın tanıdığı ünlü kimselerdir. Diğer bazıları ise, adları ve hayatları tarihlerin tozlu sahifelerinde gizli kalmış olduğundan, bilinmiyen kahramanlardır. Çiçi Yabgu, ikincilerden ulu bir Türktür ki milâttan önceki tarihimizin sayılı büyüklerinden biri olarak Türkistan topraklarında yüz yıllardanberi yatmaktadır.

Çiçi, Kun Türklerindendir. Kun tarihinin karışıklıklar çağı olan milâttan önceki birinci yüz yılın son yarısında yaşamıştır. Hayatı savaşlar içinde geçen bu kahraman Yabgu hakkında bildiklerimiz şunlardır:

Milâttan önce 58 de bir iç savaşından sonra Kun tahtına oturan Huhanşa; yanlış bir hareketle işe başlamıştı. Bu hareket, kendinden önceki Yabgunun küçük kardeşi olan batı beylerbeğini öldürmek istemesidir. Huhanşa'nın bu yanlış hareketi Kun ülkesini kargaşalıklar içinde bıraktı. Yirmi yıl kadar süren bu karışıklıklar çağında birçok Yabgular çıkıp biribirlerile savaştılar. Bunlardan çoğu çabuk bastırıldı. Fakat Huhanşa'nın büyük kardeşi olan ve türece tahta oturması gereken Doğu beylerbeyisinin kendisini Çiçi Yabgu adile hükümdar ilân etmesi, ülkeyi uzun zaman için ikiye bölmüş oldu.

Çiçi, Yabguluğunu ileri sürerek ortaya atıldıktan sonra, ölümüne kadar birçok savaşlar yaptı. Büyük bir kahraman olduğu kadar iyi bir asker olan Yabgu, savaşlarda hep üstün geliyordu. İlk önce, 54 de, bir başka Yabgu ile vuruştu. Bu Yabguyu, Çiçi üzerine, Türk birliğini büsbütün bozmak düşüncesile, Çinliler göndermiştiler. Çiçi, savaşı kazanarak kendisini altetmek istiyen Yabguyu öldürdü, tabaasını aldı. Bundan sonra kardeşi Huhanşa'nın üzerine yürüdü. İki Türk ordusu çok sert çarpıştılar. Çiçi kazandı, kardeşi kaçtı. Çiçi bu zaferile Yabguluk şeririni de ele geçirerek bütün Kun ülkesinin başı olmuştu.

Bu bozgundan sonra Huhanşa'nın beylerinden birisi yenilmiş Yabguya, Çine tâbi olmak ve onlardan yardım görerek payitahtı yeniden elde etmek teklifinde bulundu. Huhanşa, kurultay topladı. Tahtı kendisine yeniden kazandırabilecek bu fikri ileri sürdü Fakat beyler Çine tâbi olmak düşüncesini beğenmediler. Çok üstün bir milli şuurla dediler ki: Kunlar, Çin önünde dize gelip tutsak olamaz. Kun devletinin temeli at üzerinde savaşmaktır. Bunun içindir ki komşu devletler bizden korkuyor. Temeli kahramanlık olan ülkemizde yiğitlerin sonu gelmiş değildir. Şimdi bizde iki kardeş taht için vuruşmaktadırlar. Ya biri, ya öteki kazanacaktır. Böyle vuruşmalarda ölmek bile bir şandır. Atalarımız başka milletler üzerinde hâkimdiler, torunlarımız da hâkim olacaklardır. Çinliler bugün bizden güçlüdürler; ama Çin ne kadar büyük ve güçlü olursa, olsun, Kun ülkesinin hepsini yutamaz. Onlara tutsak olmak, atalarımız Yabguların ruhlarını incitmek ve kendimizi komşu milletler yanında küçük düşürmektir. Niçin atalarımızın koyduğu türelerden ayrılalım? Çine tâbi olursak ülkemizde belki kargaşalıklar sona erecek, fakat biz bundan sonra başka milletler üzerinde hâkim olamıyarak istiklâlsiz yaşıyacağız!»

Beylerin bu çok güzel ve doğru düşüncesine rağmen, Huhanşa, Çine tâbi oldu. 51 de Çin imparatorunu ziyarete gitti, pek çok armağanlar aldı.

VECİZELER

★ İnönü, Türk birliğinin ta kendisidir.

★ Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.

★ Mücadelenin kuvveti ilimden ve çalışkanlıktan ibarettir.

★ Medenî hayat her şeyden evvel sıhhî hayattır.

★ Büyük Millet Meclisi Türk iradesinin kaynağıdır.

★ Atatürk'le bizim kadar insanlık da öğünsün.

Bu sıralarda Çiçi, eski Kun imparatorluğunu diriltmeğe çalışıyor, bunun için savaşlar yapıyordu. Kardeşinin Çin önünde dize gelmesi onu yolundan çevirmemişti. Çiçi, bu yolda ilk vuruşmasını batıda Yabguluğunu ilân eden bir prensle yaptı. Onun üzerine yürüdü. Çarpıştılar. Çiçi üstün geldi, öteki Yabgu şehit düştü. Çiçi, şehit Yabgunun tabaasını aldı. Bundan sonra Usun beyinin ordusile vuruştu, onu da yendi. Daha sonra Batı Şimale yürüdü. Ogur'lara, Kırgızlara ve Tinlinlere gücünü tanıttı. Eskiden Kunlara tâbi olan bu boylar, Çiçi önünde boyun eğdiler. Çiçi, bu başarılardan sonra karargâhını Kırgız ülkesinde kurdu. Ama oturup kalmadı. Kanklılar kendisini çağırmıştılar. Buna sevinerek ordusile Kanklı ülkesine gitti. Fakat dondurucu bir soğuk yolda ordusunu kırdı geçirdi. Ancak 3000 kişi sağ kaldı.

Çinliler; savaşan, kazanan ve Kun birliğini kurmaya uğraşan Çiçi'nin, kendileri için büyük bir tehlike olduğunu biliyorlardı. Onu içeriden vurmak istemişler, isteklerini elde edememişlerdi. Bu işi kendi e yapmak veya yapmıya uğraşmaktan çıkar yol yoktu. Zaten Çiçi, bir Çin öldürmüş, ortaya bir sebep de k Çinliler, Yabguyu yoketmek için 60 lik bir ordu hazırlıyarak gönderdiler.

Çiçi, Çinden çok uzaklarda ol tedbir almadan oturuyordu. Bir gün ğu şehrin düşman tarafından kuşat görünce şaşırdı kaldı. Çin ordular lara kadar geleceğini hiç ummamıştı. ra ne istediklerini sordu. Teslim ola gitmesini söylediler. Savaş gücü yerin savaşçı bir Türk nasıl teslim olabil teklifi geri çevirdi. Çinliler şehri kuşa

Kalenin duvarlarında Çiçi'nin bayrağı dalgalanıyordu. Yabgu sağ k dalgalanacaktı da.. Hem de kendi b daki savaşçıların çok az, Çinlilerin pek kabarık olmasına rağmen...

60,000 Çinli ile bir avuç Kun T sında nispetsiz olduğu kadar kanlı b oldu. Önce küçük bir atlı kolu kaleo rak düşmanın üzerine yürüdü. Çin bu küçük kola saldırdı. Vuruştular. kaleye attılar. Savaş bütün gün sürd de durmadı. Kunlar geceleyin bir sa ha yaptılar. Koca Çin ordusunu sökü mümkün olmadı, yine kaleye çekildil ğüş, ertesi gün pek şiddetlendi. Kı dınları ve çocuklarile hep birden kahramanca vuruşuyorlardı. Düşen ayaktakiler, yaralı da olsalar, savaş Çiçi Yabgu da yüzünden yaralanm döğüşü bırakmamıştı.

Uzun zaman vuruştular. Düşe dü ları azalan Kunlar, sonunda kaleyi b zorunda kaldılar. Ama döğüş bitm rin içindeki bir saraya çekilen düşm ramanlar, bu pek yiğitçe çarpışmaları da da devam ettiler. Kırıla kırıla sa az kalmıştı. Yine de teslim olmuyorla telik Çinliler şehre ateş de vermiş kin Çiçi ve yanındakiler, yaralar ic dukları halde, vuruşu yine bırakma nuna kadar boğuştular.

Çin ordusu üstün geldiği zaman, vuruşabilecek bir tek Türk kalmamış lardan 1518 kişi ölmüş. 145 bahtsı edilmişti. Bu kahramanlar alayının de şehitler arasında idi. Buyruğu dınlar, çocuklar ve erlerle birlikte o rağa düşmüştü. Lâkin Türklüğün ş yol daha yüceldikten. Türkün baş ve kahramanlığı en parlak bir örnek dıktan. Türk tarihine bir kahraman tanı daha eklendikten sonra...

Nejdet

ESKİ TÜRKLERDE

İsim verme âdeti

Yazan: Hüseyin Namık ORKUN

Evvelki yazımızda totemizmin iz- mahıyetinde olmak üzere eski ede bir takım hayvan isimleri- şahıs adı olarak da kullanıldığını etmiştik. Bu itibarla Arslan, Kap- Sungur, Boğa, Kurt, Laçin, Kartal, ı, Barak, Bars, Turgay, Çakır, ı gibi isımleri burada tekrar iza- zum görmemekteyiz.

Eski isımlere dıkkat edecek olur- er şahsın iki isim aldığını görürüz: **Tegin, Külü Çur, Kül Tudun, Külüg . Kü.ug Çur, Kar Çur, Oğul Bars** Fakat bu noktayı umumî bır kai- âkki etmek bazen güçleşir; çünkü **Bay Küç Bars Külüğ, Tay Bılge Öz Bilge Bünym, Kul Apa gu, Kürebir Urungu Sangun; u Apa Yargan Tarkan, Er Ankas Çoçuk Böri Sangun** gıbi bir kaç eden ibaret isimlere de tesadüf eyiz. Yalnız dıkkat edecek olur- bu gibi isimlerde geçen kelimele- emen hepsinde bir veya bir kaç nin ünvan, rütbe olduğu da göze O halde her şahsın rütbesinin mine katıldığı anlaşılabilir. Bunlar e bazıları vardır ki hepsi de birer ünvandan ibarettir. Asıl hakikî rın kredilmeyip sadece ünvan- k..y ded.lmesindeki sebebi evvelki da izah etmiştik.

Umumiyet itibarile tek heceli bir nın isimlerden evvel geldiğini kteyiz. Bu gibi âdeta önek ma- nde kullanılan kelimeleri kayde- : **Er** sözü ile yapılmış isimler: an, **Er-tuğrul, Er-taş, Er-doğmuş,** na... **İl** sözü ile yapılan isimler: , **İl-teriş, İl-toğan, İl-boğa, İl- İl-beğ, İl-etmiş.. Kül** ile yapılan : **Kül-bilge, Kü -tegin, Kül-çiğşi,** , **Kül-tudun.. Alp** adile yapılan er: **Alp-Urungu, Alp-arslan, Alp-** . Bu şekilde isimden evvel gelen sözler arasında renk adlarına da if etmekteyiz: **Ak'lı** isimler: **Ak- Ak-timür, Ak-bay.. Kara'lı** söz- ara-bars, **Kara-çur, Kara-arslan,** boğa, **Kara-sungur, Kara-beğ. Ala** ile yapılan isimler: **Ala-kuş, Ala-** Sarı isimli sözler de vardır: **Sarı-** k gibi.. Bunlardan mâda **Az, Öz, Bay, Küç, Tay** gibi kelimelerin de isim- den evvel geldiğini görmekteyiz.

İsimlerde kullanılan rütbe ve ünvanların muayyen bir kaidesini bulmak pek güçtür. Çünkü bazı isimlerde bun- ların başta, bazılarında da sonda gel- diğini görmekteyiz. İsimlerde kullanı- lan bu ünvan ve rütbeler şunlardır: **Bilge, Çur, Kül, Bay, Tudun, Apa, Tarkan, Tutuk, Şad, Tegin, Alp, Inan- çu, Boyla, Baga....**

İsimlere dıkkat edecek olursak bu ünvan ve rütbelerin ekseriyet itibarile isimden sonra kullanıldığını farketmek mümkündür: **Buzaç Tutuk, Kül Teğin, Öz Inançu, Kül Çur** gibi isimlerde rüt- be ve ünvanların isimden sonra geldi- ğini gördüğümüz gibi bazan da evvel kullanıldığını görmekteyiz; fakat bu gibi isimlere dikkat edersek bunu ta- kip eden sözler de birer ünvandan iba- rettir. Meselâ **Inançu Apa Yargan Tar- gan Tarkan, Inançu Çur, İnançu Bilge** gibi hep ünvandan ibaret isimlerin ev- velki yazımızda izah ettiğimiz veçhile asıl ismi kaydetmemek kaygusu ile zik- redildiğini zannetmekteyiz. Ünvan ve rütbelerin isimden sonra geldiğini tak- viye edecek elimizde birçok vesika vardır. Meselâ Tarkan, Yabgu, Şad gibi rütbelerin asla başta kullanılmadığını sarih bir surette görmekteyiz. Bu tak- dirde bazı isimlerde ünvan ve rütbe- lerin başta kullanıldığını görürsek artık bunun bir ünvan veya rütbe olmayıp isim olarak kullanılmış olduğunu kabul edebiliriz.

VECİZELER

★ **Egemenlik ulusundur.**

★ **Kendini tanı ve tanıt.**

★ **Milletini sev ve sevdir.**

★ **Türk gençi! Atatürk, Cümhuriyeti sana emanet etti.**

★ **Dünü unutma, bugünü iyi anlarsın.**

★ **Görüşte bilgiye, gidişte ülküye inanırız.**

★ **Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için.**

★ **Dağılan çöker. Daima bir, daima toplu.**

Tabiat ve tabiat hâdiseleri isimle- rinin de eski Türklerde hasisim olarak kullanıldığını görüyoruz ki bunlardan **ay** daima başa gelen (**er, il, kül** gibi) kısa adlardandır. **Ay-timür, Ay-doğdu, Ay-han, Ay-teğin** gibi.. Kün (yani Gün) sözü de aynı mahiyettedir: **Kün-doğdu, Kün-teğin, Kün-han..** Da- ha sonra **Yıldırım, Yel, Bora, Dağ, De- niz, Gök, Kar** gibi isimlere de tesadüf etmekteyiz.

Maden isimleri de bol miktarda hasisim olarak kullanılmakta idi: **Al- tun-taş, Temür-taş, Gümüş-han** gibi..

Hasisimler arasında sıfatlara da tesadüf etmekteyiz: **Külüg** (=meşhur), **Bilge, Tirig, Sevig, Sarkuk...**

Şimdılık muayyen kategori dahi- linde mütalâa edebileceğimiz bu isim- lerden mâda fiillerden çıkan veya **Tokmak, Solak, Kılçık** vesaire gibi isimlere de tesadüf ederiz. Bu gibi isimlerin nasıl konduğunu öğrenebil- mek için eski Türk ıtıkat ve âdetlerini tetkik etmek gerektir. Anadoluda Sa- tılmış, **Satık, Yaşar** gibi isimlerin ne- den dolayı konduğu malûmdur. Bu itikat eski bir Türk itikadından baki- yedir.

Eski Türklerde nasıl isim verildi- ğini en güzel bir şekilde gösteren eser **Hasan bin Mahmud Bayati**'nin **Cam cem ayîn** adlı eseridir. Bu eserde zik- redilen isimlerin hepsinin de «**vechi tesmiyesi**» ayrıca ehemmiyetle kayde- dilmiştir. Bu kayıtlardan anlamakta- yız ki çocuk doğduğu vakit görülen rüyadaki şahıs, evdeki misafiri ve- ya o anda olan hâdiseler çocuğa isim vermek hususunda âmil olmaktadır. Meselâ baş boğayı kurban ettikleri vakit bir oğlu olan Han çocuğunun adını **Baş Boğa** koymuş.. Gün doğdu- ğu vakit çocuğu olan beğ oğluna **Kün** ismini vermiş.. Fakat bu eserde izah tarzlarının hepsini kabul etmeğe im- kân yoktur. Çünkü Hasan bin Mah- mud Bayatî Tuğrul adının Hanın hu- zuruna iki büklüm gelen birisine toğ- rul denildiği sırada çocuğunun oldu- ğunu haber verdiklerinden çocuğa da bu ismin verildiğini kaydeder. Halbu-

(Sonu 15 inci sahifededir)

Tefrika No. 25

Yazan : **Yusuf Ziya ORTAÇ**

Çaydanlık, mangalın kenarında, küle gömülmüş.

Masanın üstünde, annemin bu yaz kaynattığı bütün reçeller, küçük tabaklar içinde sıralanıyor: Çilek, vişne, ayva, kayısı...

Evimi özlediğimi anlıyorum.

Evim.. Körfezdeki yalıya, hiç bir gün bunu diyemedim. İnsan, kesesinin salâhiyetile giremediği bir kapıda, az çok sığıntı oluyor.

Kahvaltıdan sonra, kafesi sürüp bostanlara karşı oturdum: Güzün alaca yapraklarını giymiş ağaçlar altında, lâhanaların ahmak kafaları sıralanmağa başlamış. Komşunun penceresi şarkı söylemiyor artık. Yalnız, çeşmenin mermer yalağında sular şarıldıyor...

Tencereleri maltıza sıralıyan annem geldi. Biribirimizden uzak geçen ayların bilânçosunu yapıyoruz: Dayım tekaüt oluyormuş.. Karşıkilerin kızı, pazar kayığı reisinin oğluna kaçmış.. Hasibe teyze, o gündenberi evimize adım atmıyormuş...

Annem, bilhassa bu «o gündenberi» nin üstünde, bütün hecelere basa basa duruyor..

Bir şeyler konuşmak istediğini anlıyorum. Dudaklarında söylenmemiş cümleler bükülüyor...

Gülümsiyerek yanına sokuluyorum :

— E.. Daha başka havadis?..

— Bilmem, diyor, başka havadis sende.. Gülter yengen Tunusa mı gidiyormuş?

— Hayır, gidemiyor...

— Yaaa!..

— Yollar tehlikeliymiş artık..

Sessiz, uzun bir dakika geçiyor. Tekrar göz göze bakıp gülüşüyoruz:

— Ahçıyı savdıkları doğru mu?

Annemi sevindirmek istiyorum:

— Evet.

— Vah vah.. Demek bu derece dardalar?

Onlara acımak, annemi ne kadar mesut ediyordu!

***

Kâğıthane sırtlarında manevradan dönüyoruz.

Morarmış bulutlar, hortumları su yüklü fil sürüleri gibi, korkunç homurtularla arkamızdan geliyor..

Ağaçların seyrek yapraklarında yağmurun gizli ürpertisi var.

Sağanak, yamacın ortasında bizi yakaladı.

Yağmurun soğuk nemi, vücudumun sıcak terile karışıyor.

Tütüyoruz.

Tabur, saf saf dumanlar halinde yürüyor.

Etimin değil, kemiklerimin üşüdüğünü duyuyorum.

Genzim, ıslak çuha kokusile dolu. Kâğıthane dağlarının ağdalı çamuru, her adımda biraz daha sıvaşarak, kunduralarımı ayağımdan çekiyor.

Şişli tepesine geldiğimiz zaman, saçak altlarına sığınmış insanlar, büyümüş gözlerle bize bakıyordular.

Sıra apartımanların camları arkasında, yağmurla yol yol ağlıyan yüzler görüyordum, merhamet dolu yüzler..

***

Pencereler karla örtülü. Açık kapının önünden, üstüne ölüm sessizliği çökmüş sedyeler geçiyor. Meğer, Azraille bir cephede değil, bir hastane koğuşunda boğuşacakmışım!!

Sabah vizitesini yapan doktor yanağımı okşadı:

— Kefeni yırttın artık!

Odadakilere soruşturuyorum:

— Ben ne zaman geldim buraya?..

Kimse cevap veremiyor. benden sonra..

Herkes.. Şu, nöbet gelc yağmur altında bir kaya gibi ken yağız mülâzım.. Şu, derisile ği arasında bütün etleri boşalmış yar eczacı.. Şu, günlerdir sargılar de, dilsiz bir ıstırapla susan tavana mıhlı genç.. Herkes..

Gece, hastanede herşey haber veriyor: Kapının önünden beyaz hayalet.. Koridorda koşan sesleri.. Musluktan düşen bir su!

Soruyorum:

— Çavuş.. Ayın kaçı?

— On yedisi..

— Hangi ayın?

— Şubatın...

Gözlerimi kapayıp düşürum: Ayak ucumda, annemin rüyada duyulan sesler gibi kul geliyor..

Ve bir gün, Şehnazı, bir a nizinde boğulurken gördüğümü lıyorum..

Burada bir mevsim geçmiş

O yağmurlu günle bu ka arasına yığılan sisler, bir türlü zamdan dağılmıyor.. Yalnız, bir kışladaki yatağımda, karyola mirlerini sarsan bir sıtma içinde diğimi hatırlıyorum.. Sonra, rim sökülürcesine öksürük, ö öksürük...

Tekrar gözlerimi açıyoru kaklarım terlemiş...

Koğuşta ses yok. Bütün rın yüzleri duvara dönük..

Bu hastane duvarları!.. K kaç ölünün son bakışile bana ba lar şimdi!

— Arkası var —

Seçme, Güzel Şiirler

Değirmen

Olukta gürül, gürül aktı güneş dolu su,
Açıldı hazin, hazin değirmenin uykusu...
Baygın, baygın gerindi koca dünyası onun,
Yüzlerce kara çuval sanki kurbanlık koyun...
Sanki iki aç miğde boşuna dönen taşlar,
Eğer ömür olmazsa zaman böyle yavaşlar...
Su diner ve çark susar, yalnızlığa gömülür,
Bir hayat böyle doğar, bir hayat böyle ölür...

Orhan ARINÇ

Dileğim

Top sesleri salladı beşiğimi daha dün,
Unutmadım hıncını o al kanlı akşamın..
Sildim alın terimi, hazırım artık bugün,
Ben savaş için doğdum, savaşta öleceğim..

Savrulurken havada bacağım, çenem, kolum,
Parçalanmış başımı, ikiye böleceğim..
Ne çıkar yaşamaktan, bu benim ülkü yolum,
Ben savaş için doğdum, savaşta öleceğim..

Yeri kan sulamalı, vücut parçalanmalı,
Göğsümdeki yarayı kızıl bir gül sanmalı,
Bu ağlamak ne böyle, annem niçin yanmalı?
Ben savaş için doğdum, savaşta öleceğim..

İstemem can vermeği sıcak, rahat yatakta!
Hür şafakla beraber gür saçlar yolacağım..
Kapanmasın gözlerim bayrağımdan uzakta,
Şehit olmak isterim, ben şehit olacağım..

Zeki KARAAĞAÇLI

O güzel gözlü

(Klâsik rondel)

Kaldıkça gönül körpe çağında
Kalbin çiçek, aşkım kelebektir.
Hep böyle uçup eğlenecektir;
Can verse de ömrüm kucağında.

Güller sararıp solsa bağında
Aşkımla o yer şenlenecektir.
Kaldıkça gönül körpe çağında
Kalbin çiçek, aşkım kelebektir.

Bir konca açılsın dudağında;
Baktıkça gören imrenecektir;
Eşsizdir o gözler denecektir.
Bekler seni hicran durağında,
Kaldıkça gönül körpe çağında!

Ercümend ALACAKAPLAN

Gönül mektubu

Sen benim alın yazımsın
İlkbaharımsın, yaz'ımsın,
Lâzımsın bana, lâzımsın
Bırakma beni, bırakma!

Sensiz halim çok haraptır
Her günüm derttir, azaptır
Sevaptır bir tanem sevaptır
Bırakma beni, bırakma!

Üzdüğün halde hep nazla
Sevdam yıldızlarda fazla
Bitmez bin kışla, bin yazla
Bırakma beni, bırakma!

Niyazi Hicran DAMLA

MİLLİ KÜTÜPHANE DERGİLER

Eski Türklerde
isim verme âdeti

— Baştarafı 13 üncü sayfada —

Tuğrul malûm olduğu veçhile bir ismidir. Bu gibi izahlar bizi alâkaetmez. Yalnız eski Türklerde çoı doğduğu sırada olan hâdiseleisim vermekte âmil olduğu bu den sarih bir surette anlaşılmakr.

Yazımızı bitirmezden evvel biraz kadın isimlerinin ne şekilde konulğunu kaydedelim: Malûmdur ki ismi eski Türkçede kıraliçe mâna gelen **katun** sözünün aynıdır. ıenin **hatun** şekli de aynı köktendir. Kıraliçeden sonra prenseslere de **konçuy** denilirdi. Maatteessüf eski Türkçe vesikalarda kadın isimleri pek azdır. Elimizdeki vesikalara göre çiçek adının kendisi ve çiçek adları kadınlara isim olarak verilmektedir. Bir Hazer prensesinin Bizans sarayına gelin edildiğini biliyoruz ki bu Türk kadınının ismi **Çiçek**'tir. Dede Korkut kitabında da **Çiçek** adı bir kadın ismi olarak geçer. Altın ve Gümüş gibi isimlerin de kadınlara çok verildiğini gördüğümüz gibi Elmas, İnci hattâ Boncuk kelimelerinin kadınlara verilmekte olduğunu görmekteyiz. Eski bir Uygur metninde **Arığ** (= temiz) adlı bir kadın ismi zikredilmektedir. Solmaz, Sevinç gibi isimler de vardır. Demek oluyor ki eski Türkler kadınlara isim vermek hususunda kıymet ifade eden, değer veren kelimeleri seçmekte idiler.

Gelecek yazımda eski Türklerde soyadlarını araştıracağım.

Hüseyin Namık ORKUN